سه شنبه 12 فروردین 1393 - 08:18

پلی میان اصالت دیروز و توسعه یافتگی امروز/ درخشش فرهنگ و تمدن در نگین های گردشگری تبریز

استان آذربایجان شرقی سومین شهر بزرگ کشور پس از تهران و مشهد، بزرگترین شهر منطقهٔ شمال‌غرب ایران و قطب اداری...

هرچند کلانشهر تبریز همواره با عنوان "شهر اولین ها" شناخته شده اما توسعه یافته ترین شهر ایران به عناوین دیگری چون باغ شهر و موزه شهر نیز شهره است، مزیتی که در کنار جاذبه هایی دیگری چون مسجد کبود و بازار تبریزامتیازی بزرگ برای گردشگران و سیاحان نوروزی این دیار است.

به گزارش خبرنگار مهر، تبریز به عنوان مرکز استان آذربایجان شرقی سومین شهر بزرگ کشور پس از تهران و مشهد، بزرگترین شهر منطقهٔ شمال‌غرب ایران و قطب اداری، ارتباطی، بازرگانی، سیاسی، صنعتی، فرهنگی و نظامی این منطقه بشمار می رود که در طول تاریخ بارها ویران و تجدید بنا شده و بنای فعلی آن به دوران اشکانی و ساسانی برمی‌گردد.

تبریز در طول حکومت ۴۰۰ سالهٔ خاندان "رَوّادی" و اسکان قبیلهٔ عرب "اَزْد" به شکوفایی رسید و پایتخت سیاسی ایران در زمان خوارزمشاهیان، ایلخانان، چوپانیان، جلایریان، اتابکان، تیموریان، قراقویونلوها، آق‌قویونلوها، صفویان و قاجاریان بوده و اوج شکوفایی آن مربوط به دورهٔ ایلخانان است که در این زمان، پایتخت قلمرویی پهناور از نیل تا آسیای مرکزی بوده و در میان پایتخت‌های ایران در طول تاریخ، دوران پایتختی تبریز بیش از هر شهر دیگری بوده است.

تبریز به سبب موقعیت مناسب خود در گذشته از مراکز تجاری منطقه به شمار می‌رفته و امروزه نیز یکی از مراکز مهم صنعتی در سطح ایران محسوب می‌شود و در دو سدهٔ اخیر مبدأ بسیاری از تحولات اجتماعی، فرهنگی و صنعتی در کشور به شمار می‌رود؛ به طوری که این شهر آغازگر انقلاب مشروطه بوده و نقشی کلیدی در تحولاتی مانند انقلاب اسلامی و مدرنیزه کردن کشور داشته است.

تبریز به عنوان شهر اولین‌ها، شهر بدون گدا، شهر زیرگذرها و روگذرها، امن‌ترین شهر ایران، سالم‌ترین شهر ایران، مهد سرمایه‌گذاری ایران، دومین شهر صنعتی ایران، دومین شهر دانشگاهی ایران، دومین شهر بلندمرتبه ساز ایران، دومین شهر در جذب گردشگر سلامت در ایران، شهر شکلاتی ایران، قطب خودروسازی ایران، قطب قطعه‌سازی ایران، قطب تولید موتور دیزل خاورمیانه و یکی از مهم‌ترین شهرهای مهاجرپذیر کشور شناخته می‌شود.

در کنار تمام این ویژگی ها، برخورداری از جاذبه های بسیار تاریخی و طبیعی، تبریز را به عنوان یکی از قطب های گردشگری کشور نیز مطرح کرده و وجود بناهایی جون مسجد کبود، بزرگترین بازار سرپوشیده جهان، تفرجگاه های ائل گلی و عون ابن علی، ارک علیشاه، مقبرة الشعرا و دیگر جاذبه های گردشگری و برخورداری از هوای متبوع و دلنشین بویژه در فصول گرم سال، این شهر را بدل به مقصدی مناسب برای گردشگران کرده است.

موزه های تبریز نمادی از فرهنگ و تمدن

موزه سنجش

اين موزه يكى از چندين و چند موزه تبريز است كه در آن انواع ادوات مقياس توزين از قبيل ترازوهاي ظريف زرگري تا قپانهاي بزرگ ميادين بار مربوط به قرون گذشته، سنگ وزنه ها و پيمانه هاي نفتي، وسايل مربوط به علم نجوم و اختر شناسي مانند اسطرلاب و كره سماي، ابزارهاي هواشناسي و قطب نماها و مقياس هاي ديگر گرد آورده شده است.

اين موزه در فضاي دل انگيزه خانه تاريخي سلماسي تبريز بنا شده در دوره قاجار تاسيس شده و در آثار ملي كشور به شماره 1862 ثبت شده و ساختمان آن در سه ضلع حيات و در دو طبقه با زير بناي 875متر مربع بنا گرديده است.

طبقه زيرزمين ضلع شمالي كه توسط پله هاي هشتي به ورودي نيز متصل است، حوضخانه ناميده مي شود و ديگر قسمت هاي زيرزمين شامل مطبخ، انبار ارزاق و انبار آب مي باشد و طبقه همكف نيز داراي طنبي هاي اصلي و جانبي در اضلاع شمالي، شرقي و غربي با پنجره هاي اروسي است.

بنا داراي تذهيب در كمره اتاق ها، شومينه ها و گچبري در سقف طنبي هاي شمالي و شرقي بوده و مصالح بكار رفته در بنا شامل سنگ لاشه با ملات ساروج در پي ها و ديواره هاي زيزمين تركيبي تلفيقي از سنگ و آجرو ديوارهاي فوقاني (همكف) خشتي با روكش آجري است.

موزه قرآن و کتاب تبریز

بناي مسجد شاه طهماسب صفوي معروف به مسجد صاحب الامر در شرق ميدان صاحب آباد در قلب شهر تبريز و در كنار مهران رود واقع شده و دارای یک گنبد و دو مناره بلند است کهاین بنای تاریخی در ابتدا مسجد ویژه شاه طهماسب اول صفوي بوده كه در سال 1045هجری قمری به وسيله سپاهيان سلطان مراد چهارم (امپراتور عثماني) تخريب شد و از زمان شاه طهماسب تنها دو طاق مرمري نقش دار در مدخل هاي دهليز و اندرون بقعه باقي مانده است.

حجاري هاي زيبايي از نقوش گل و بوته، اسليمي و ختايي از جمله تزئينات معماري اين بناست و سنگ نوشته مرمريني هم در كنار يكي از طا ق هاي آن نصب شده و در بالاي طاق ديگر سوره "الجن" به خط علاء الدين، خوشنويس معروف زمان شاه

طهماسب صفوي نگاشته شده است.
در سا 1266هجری قمری میرزاعلي اکبر خان مترجم کنسولگري روس که مرد ثروتمندي بود به آيينه بندي قسمتي از بقعه و دهليز و تعميرات آن اقدام کرد و صحن و مدرسه کنوني را احداث و موقوفاتي براي آن تعيين نمود که اين صحن و مدرسه در بدو تاسيس مدرسه اکبريه نام داشت ولي بعدها صحن صاحب المر خوانده شد و به دليل قداست آن پس از تعکيرات لازم به عنوان موزه قرآن و کتابت در نظر گرفته شد و اکنون مجموعه نفيسي از نسج قرآن مجيد مربوط به ادوار مختلف تاريخ و قطعات زيبايي از آثار خوشنويسان بنام ايران در آن به نمايش گذاشته شده است.

بنای تاریخی ارک علیشاه

بناي شکوهمند مرسوم به ارک تبريز باقيمانده مسجدي است که در فاصله سالهلي716الي724 هوق بوسيله تاج الدين عليشاه جيلاني وزير الجاتيو و ابوسعيد بهادرخان ساخته شد. قسمت جنوبي آن داراي طاقي بزرگ است که گفته مي شود به علت فرونشستن بنيان و تعجيل در اتمام، طاق آن شکسته و فرو ريخته است.
قسمتي که اکنون در وسط سه ديوار بلند شرقي، غربي و جنوبي بصورت ايوان به چشم مي خورد بخش مسقف مسجد بوده که عرض آن 30/15 متر و ارتفاع ديوارهاي دور آن بطور متوسط 26متر است و بوسيله 69پله مي توان به بالاي آن راه يافت عرض ديوارها10/40 متر و داخل آنها مرکب از دو ديوار عريض مستحکم است که در چند مرحله به وسيله طاقهاي متعدد به همديگر اتصال يافته اند.
اين بنا در بيشتر سفرناه ها و تواريخ وصف شده از آن جمله به آثار ابن بطوطه، بدرالدين محمود العيني، تاجر ونيزي، شاردن، دونالدويلبر و حمدالله مستوفي اضاره کرد.

بازار بزرگ تبریز

شهر تبريز يکي از بزرگترين و زيباترين مجموعه بازار مسقف و به هم پيوسته دنيا را با مساحتي بالغ بر يک کيلومتر دارا مي باشد سبک معماري، کثرت سراها و تيمچه ها، وجود چندين مدرسه و مسجد بر اهميت اين مجموعه مي افزايد.
از تاريخ بناي اوليه بازار تبريز که به تازگی در فهرست آثاري جهاني يونسکو به ثبت رسيده، اطلاعي در دست نيست اما مقدسي، ماروکوپلو، ياقوت، ابن بطوطه، حمداله مستوفي کلاويخو، جان کارت رايت انگليسي، شاردن و دهها سياح و جهانگرد مطالب جالبي را در مورد قمت بازار تبريز نگاشته اند.
بافت اصلي اين مجموعه از دو راسته سرپوشيده شمالي- جنوبي و شرقي- غربي تشکيل شده، راسته هاي اصلي توسط راسته هاي فرعي به هم متصل شده و در فضاي بين آنها سراها و تيمچه ها بنا شده و مهمترين ورودي آن در حال حاضر در منتهي اليه شمال خيابان فردوس قرار دارد.
بازار بزرگ تبريز با طاق ها و گنبدهاي بلند آجري شامل بازار امير، بازار کفاشان، راسته بازار، يمني دوز بازار، بازار حلاجان، راسته کهنه، بازارچه صفي، بازار حاج سيد حسن، بازار ميرابوالحسن، بازار حرمخانه، بازارچه شتربان، بازار صادقيه، بازار کلاهدوزان، قيزبستي بازار و چندين بازار ديگر و حجرها و مغازه هاي آنها مرکز فروش اجناس گوناگون داخلي و جارجي است.

مسجد کبود تبریز

این بنا از آثار ارزشمند دوره قراقویونلو است که به دستور جهانشاه بن یوسف از فرمانروایان قراقویونلوها بنا گردیده و ساختمان آن به استناد کتیبه برجسته سر درب به سال 870 هجری قمری تمام شده است که بناي اصلي در مقام مسجد مقبره داراي صحن وسعيي با مجموعه اي از ساختمان ها از جمله مدرسه، حمام، خانقاه، و کتابخاته بوده که متاسفانه آثاري از آنها به جا نمانده است.
زلزله سال ۱۱۵۸ شمسی (۱۷۸۰ میلادی) آسیب فراوان به مسجد کبود تبریز وارد کرد و در اثر آن گنبدهای مسجد فرو ریخت ولی با این وجود مرمت و بازسازی آن به منظور حفاظت و بازسازی بخش‌های باقی‌مانده شامل طاق‌ها و پایه‌ها از سال ۱۳۱۸ آغاز شد و در ۱۳۵۵ کارهای ساختمانی آن به اتمام رسید که بازسازی گنبد اصلی توسط مرحوم استاد رضا معماران انجام شد و این در حالی است که بازسازی کاشی کاری داخلی و خارجی هنوز ادامه دارد.
تنوع و ظرافت کاشی‌کاری و انواع خطوط به‌کاررفته در این بنا و به خصوص به دلیل رنگ لاجوردی کاشی‌کاری‌های معرق آن سبب شده‌است که به "فیروزهٔ اسلام" شهرت یابد، بنایی که سبک معماری آن به شیوه آذری صورت گرفته و آجر از مصالح اصلی بکاررفته در آن است.
مسجد کبود دارای صحن مربع شکلی است که حوضی برای وضو در آن قرار دارد و شبستان هایی نیز جهت پناهگاه مستمندان، و درس خواندن در آن در نظر گرفته شده است.

مسجد جامع کبیر تبریز

مسجد جامع تبريز که به مسجد جمعه نيز معروف است در صحن مدرسه طالبيه و بين مسجد حجت السلام و مسجد ميرزا اسماعيل خان اوغلي واقع شده و يکي از قديمي ترين ابنيه تاريخي اين شهر به شما ر مي رود که تاريخ بنا و نام باني اوليه مسجد معلوم نيست و عده اي آن را از مساجد صدر اسلام مي دانند و پاره اي منابع، اين بناي قديمي را به دوره سلجوقيان نسبت مي دهند.
مسجد فعلي با طاق هاي رفيع و پايه هاي استوارش بعد از زلزله تبريز در سال 1193 هجری قمری که چند طاق آن شکست و فرو ريخت توسط احمد خان و پسرش حسنعلي خان دنبلي مرمت گرديده و داراي دو در ورودي است که يکي در جانب شمال قرار گرفته و از طريق آن مي توان به صحن مسجد راه يافت و در ديگر از طرف جنوب به کوچه مجاور راه دارد.

طول مسجد که از جنوب به شمال امتداد دارد 62متر و قسمت مياني آن داراي طاق بلند و بزرگ بوده و 15 متر عرض دارد و مسجد جامع کبير، مسجد حجت الاسلام، مسجد آلچاق، مسجد دينوري و کتابخانه کلکته چي در مجموعه اي بنام مسجد جامع تبريز واقع شده اند.

حمام نوبر تبريز

حمام نوبر از گرمابه هاي قديمي تبريز محسوب مي شود که در يکي از مهمترين و پررونق ترين مناطق مرکزي تبريز در حوالي محلي که قبلا يکي از دروازه هاي هشتگانه تبريز بنام درب نوبر قرار داشته، احداث شده و مساحتي بيش از 700 مترمربع دارد و تا پيش از 1373 به عنوان حمام دايز بوده و به صورت عمومي از آن استفاده مي شد اما با متروکه شدن اين بنا، بخش سربينه آن بطور کامل تخريب شده که امروزه اين بخش مرمت گرديده است.

حمام نوبر همانند بسياري از حمام هاي تاريخي شامل بخش هايي چون دالان ورودي، سربينه، گرمخانه، خزينه و تونخانهاست و در آن تزئينات متعدد چون آجرکاري و کاشي کاري بچشم مي خورد و علاوه بر فضاهاي مذکور در بخش گرمخانه آن تعدادي اتاق شاه نشين هم وجود دارد که افراد خاص از آنها استفاده مي کردند.

اين بنا در سال 1378 در فهرست آثار ملي به ثبت رسيده است و به دليل ارزش معماري ، قابليتهاي کالبدي و معرفي معماري حمام هاي تاريخ در منطقه به عنوان يکي از پرديس هاي گردشگري انتخاب شد تا به يک سفره خانه سنتي تبديل شود.

آنچه در این گزارش مجمل و مختصر بدان اشاره شد، تنها گوشه ای از جاذبه های گردشگری کلانشهری به نام تبریز است که در گوشه گوشه خود نشانه هایی از تمدن و تاریخ کهن وردو دیار آذربایجان را در دل جای داده و اوقاتی چون تعطیلات نوروزی می تواند مجالی مناسب برای گشت و گذار در شهر اولین ها و آشنا شدن با زیبایی های بیشمار آن باشد.

گزارش و عکس از: حسن عبداللهی